ప్రచురణార్థమైన

భారత దేశ సర్వోన్నత న్యాయస్థానము

సివిల్ అప్పీలు నెం.739/2023

(@ఎస్ఎల్ పి (సి) నెం.2491/2023)

(@ డైరీ నెం. 9638/2021)

ఢిల్లీ ఎన్. సి. టి. ప్రభుత్వం మరియు మరొకరు　　　　అప్పీలుదారు (లు)

వర్సెస్

షకీల్ అహ్మద్ మరియు ఇతరులు　　　　ప్రతివాదులు

తీర్పు

ఎమ్.ఆర్.షా. న్యాయమూర్తి

1. మొదటి ప్రతివాది దాఖలు చేసిన రిట్ పిటిషన్ నెం.3539/ 2015 లో ఢిల్లీ హై కోర్టు వారు వెలువరించిన ఆక్షేపిత తీర్పు ద్వారా పైన పేర్కొన్న రిట్ పిటిషన్ ను అనుమతించిరి మరియు సెక్షన్ 24(2) ప్రకారం ప్రశ్నార్ధకమైన భూమికి సంభందించి భూసేకరణ ప్రక్రియ ముగిసినట్లు భావింపబడునని ప్రకటించింది. భూసేకరణ పునరావాస చట్టములోని న్యాయమైన పరిహారము మరియు పారదర్శకత హక్కు 2013 , (చట్టం 2013 గా పేర్కొనబడినది). అట్టి ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు వలన అప్పీలుదారు వ్యధ చెంది అసంతృప్తి కనబరచినందున ఢిల్లీలోని ఎన్ సి టి ప్రభుత్వం ప్రస్తుత అప్పీలుకు ప్రాధాన్యత ఇచ్చింది.

2. హైకోర్టు ఆమోదించిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నుండి మరియు హైకోర్టులో దాఖలు చేసిన కౌంటర్ అఫిడవిట్ నుండి కూడా, అప్పీలుదారు మరియు ప్రతివాదులనుండి తేదీ 4-3-1983 నాడు భూమిని స్వాధీనపరచుకొనిరని నిర్ధిష్టంగా తెలుస్తుంది మరియు హైకోర్టులో కూడా, అసలు రిట్ పిటిషనర్ మరియు 5వ ప్రతివాది మధ్య భూమికి సంబంధించిన యాజమాన్య వివాదం ఉంది. అయితే, పైన పేర్కొన్నవి ఉన్నప్పటికీ మరియు భౌతిక స్వాధీనం యొక్క వివాదంలోకి వెళ్ళకుండా, పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు మరొకరు వర్సెస్ హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి మరియు ఇతరులు, (2014) 3 ఎస్. సి. సి 183 కేసులో ఈ కోర్టు నిర్ణయంపై ఆధారపడింది మరియు హైకోర్టు ఈ రిట్ పిటిషన్ను స్వీకరించింది మరియు 1894 చట్టము కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు 2013 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 24 (2) కింద ముగిసిపోయినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటించింది.

3. అంతిమంగా, హైకోర్టు మొదట యాజమాన్య వివాదాన్ని నిర్ణయించి, ఆ తరువాత నిర్ణయించాల్సి ఉంటుందని గమనించాలి. అసలు రిట్ పిటిషనర్ యొక్క స్థానాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకున్నారు.ఏదేమైనా, పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ మరియు మరొకరు (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ కోర్టు తీసుకున్న నిర్ణయాన్ని, ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు **ఉత్తర్వులను ఆమోదించేటప్పుడు హైకోర్టు ఆధారపడింది, ఇండోర్ డెవలప్మెంట్** అథారిటీ వర్సెస్ కేసులో ఈ కోర్టు రాజ్యాంగ ధర్మాసనం తీసుకున్న నిర్ణయం ద్వారా ప్రత్యేకంగా రద్దు చేయబడింది. మనోహర్లాల్ మరియు ఇతరులు (2020) 8 ఎస్. సి. సి 129.365 మరియు 366 పేరాల్లో, ఈ న్యాయస్థానం యొక్క రాజ్యాంగ ధర్మాసనం ఈ క్రింది విధంగా గమనించింది **మరియు తీర్పు ఇచ్చిందిః-**

"365. ఈ నిర్ణయం పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ లో ఇవ్వబడింది.

ఫలితంగా, [పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.వర్సస్ హరక్చంద్ మిసిరిమల్

సోలంకి, (2014) 3 ఎస్ సి సి 183] కేసులో దీని ద్వారా రద్దు చేయబడింది మరియు పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్ తీసుకున్న అన్ని ఇతర నిర్ణయాలు.[పూణే మునిసిపల్ కార్పొరేషన్.వి. హరక్చంద్ మిసిరిమల్ సోలంకి, (2014) 3 ఎస్ సి సి 183] లో వెలువరించిన తీర్పు కూడా రద్దు చేయబడినవి.శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ లో ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నారు. [శ్రీ బాలాజీ నగర్ రెసిడెన్షియల్ అసోసియేషన్ వర్సెస్ స్టేట్ ఆఫ్ టిఎన్, (2015) 3 ఎస్ సి సి 353] మంచి శాసనముగా నిర్దిష్టముగా చెప్పలేము, అది రద్దు చేయబడింది మరియు దానిని అనుసరించే ఇతర నిర్ణయాలు కూడా రద్దు చేయబడ్డాయి.ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ వర్సెస్ శైలేంద్ర [(2018) 3 ఎస్. సి. సి 412] లో, సెక్షన్ 24 (2) లోని మినహాయింపుకు సంబంధించిన అంశం మరియు "లేదా" ను "లేదా" లేదా "మరియు" గా చదవాలా అనేది పరిశీలన కోసం ఉంచబడలేదు.అందువల్ల, ప్రస్తుత తీర్పులోని చర్చ దృష్ట్యా, ఆ నిర్ణయం కూడా ప్రబలంగా ఉండదు.

366. పైన పేర్కొన్న చర్చను దృష్టిలో ఉంచుకుని, మేము ఈ క్రింది ప్రశ్నలకు సమాధానం ఇస్తాముః

సెక్షన్ 24 (1) (ఎ) లోని నిబంధనలు ప్రకారం, 2013 చట్టము ప్రారంభమైన తేదీ 1-1-2014 ప్రకారం ఉత్తర్వులు ఇవ్వకపోతే, లోపం ఉండదు. చర్యలు 2013 చట్టము నిబంధనలు ప్రకారం పరిహారం నిర్ణయించబడాలి.

ఒకవేళ కోర్టు మధ్యంతర ఉత్తర్వు పరిధిలోకి వచ్చే వ్యవధిని మినహాయించి ఐదేళ్ల వ్యవధిలో ఉత్తర్వులు ఆమోదించినట్లయితే, చట్టము 1894 రద్దు చేయకపోతే 2013 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 24 (1) (బి) కింద తెలిపిన విధంగా కార్యకలాపాలు కొనసాగుతాయి.

స్వాధీనం మరియు పరిహారం మధ్య సెక్షన్ 24 (2) లో ఉపయోగించిన "లేదా" అనే పదాన్ని "లేదా " లేదా "మరియు" గా చదవాలి. 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విఫలమయ్యాయని భావించినప్పుడు, ఈ చట్టం ప్రారంభానికి ముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం అధికారులు చర్య తీసుకోని కారణంగా, భూమిని స్వాధీనం చేసుకోకపోవడం లేదా పరిహారం చెల్లించకపోవటం జరుగును. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, స్వాధీనం చేసుకున్నట్లయితే, పరిహారం చెల్లించకపోతే ఎటువంటి లోపం ఉండదు.అదేవిధంగా, పరిహారం చెల్లించబడి, స్వాధీనం చేసుకోకపోతే, అప్పుడు కూడా ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) లోని ప్రధాన భాగంలో "చెల్లింపు" అనే వ్యక్తీకరణలో కోర్టులో పరిహారం జమ చేయడం లేదు.డిపాజిట్ చేయకపోవడం యొక్క పర్యవసానాన్ని సెక్షన్ 24 (2) లోని నిబంధనలు ో అందించబడింది, ఒకవేళ అది మెజారిటీ భూస్వాములకు సంబంధించి జమ చేయబడకపోతే, 1894 చట్టము సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం అధిసూచన తేదీ నాటికి లబ్ధిదారులందరూ (భూస్వాములు) 2013 చట్టం యొక్క నిబంధనలుకు అనుగుణంగా పరిహారానికి అర్హులు. భూసేకరణ చట్టం, 1894 లోని సెక్షన్ 31 కింద బాధ్యత నెరవేర్చబడకపోతే, ఈ చట్టము సెక్షన్ 34 కింద వడ్డీని మంజూరు చేయవచ్చు.నష్టపరిహారాన్ని (కోర్టులో) జమ చేయకపోవడం వల్ల భూసేకరణ కార్యకలాపాలు విఫలం కావు.ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు మెజారిటీ హోల్డింగ్స్ కు సంబంధించి డిపాజిట్ చేయకపోతే, 2013 చట్టము ప్రకారం పరిహారం 1894 చట్టము యొక్క సెక్షన్ 4 కింద భూసేకరణ కోసం అధిసూచన తేదీ నాటికి "భూస్వాములకు" చెల్లించాలి. ఒకవేళ ఒక వ్యక్తి 1894 చట్టము సెక్షన్ 31 (1) కింద అందించిన విధంగా పరిహారాన్ని సమర్పించినట్లయితే, చెల్లించకపోవడం లేదా కోర్టులో పరిహారం జమ చేయకపోవడం వల్ల సెక్షన్ 24 (2) కింద స్వాధీన గడువు ముగిసిందని క్లెయిమ్ చేయడానికి అతనికి అవకాశం లేదు.సెక్షన్ 31 (1) కింద మొత్తాన్ని టెండర్ చేయడం ద్వారా చెల్లించాల్సిన బాధ్యత పూర్తవుతుంది.నష్టపరిహారాన్ని స్వీకరించు నిరాకరించిన లేదా అధిక పరిహారం కోసం రిఫరెన్స్ కోరిన భూస్వాములు, 2013 చట్టము

సెక్షన్ 24 (2) కింద స్వాధీన కార్యకలాపాలు రద్దు చేయబడ్డాయని చెప్పలేరు.

2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) లోని వినాయింపును సెక్షన్ 24 (2) లో భాగంగా పరిగణించాలి, అది సెక్షన్ 24 (1) (బి) లో భాగం కాదు.

1894 చట్టము కింద స్వాధీనం చేసుకునే విధానం మరియు సెక్షన్ 24 (2) కింద పరిగణించిన విధంగా విచారణ నివేదిక/మెమోరాండం సమర్పించుట జరుగును . 1894 చట్టము సెక్షన్ 16 కింద స్వాధీనం చేసుకోవడంపై అధినిర్ణయము ఆమోదించబడిన తర్వాత, 2013 చట్టము సెక్షన్ 24 (2) కింద రాష్ట్రంలో ఉన్న భూమిని ఉపసంహరించుకునే అవకాశం లేదు, ఎందుకంటే ఒకసారి స్వాధీనం చేసుకున్న తర్వాత సెక్షన్ 24 (2) కింద ఎటువంటి లోపం ఉండదు.

2013 చట్టము అమలులోకి రాకముందు ఐదేళ్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ కాలం పాటు స్వాధీనం చేసుకోవడంలో మరియు పరిహారం చెల్లించడంలో అధికారులు విఫలమైనట్లయితే, సంబంధిత అ ధికారులతో పెండింగ్లో ఉన్న భూసేకరణ చర్యలో సెక్షన్ 24 (2) లోని నిబంధనలు వర్తిస్తాయి. ఐదు సంవత్సరాల గణనలో కోర్టు ఆమోదించిన మధ్యంతర ఆదేశాలు అమలులో ఉండే కాలాన్ని మినహాయించాలి.

2013 చట్టములోని సెక్షన్ 24 (2) భూసేకరణ యొక్క ముగిసిన చర్యల చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించడానికి కొత్త చర్యలకు దారితీయదు. పెండింగ్లో ఉన్న విచారణకు, 2013 చట్టము అమలు జరిగిన తేదీని అనగా 1-1-2014 నాటికి సెక్షన్ 24 వర్తిస్తుంది . ఇది పాత మరియు కాల వ్యవధిగల క్లైమ్ లను పునరుద్ధరించదు మరియు ముగిసిన కార్యకలాపాలను తిరిగి ప్రారంభించదు. లేదా భూస్వాముల స్వాధీనమును చెల్లనిదిగా చేయడానికి ట్రెజరీలో నష్టపరిహారం జమ చేసే విధానాన్ని లేదా కార్యకలాపాలను ప్రారంభించుటకు, స్వాధీనం చేసుకునే విధానం యొక్క

చట్టబద్ధతను ప్రశ్నించటానికి అనుమతించదు.

4. పైన పేర్కొన్న వాటిని దృష్టిలో ఉంచుకుని, ఇండోర్ డెవలప్మెంట్ అథారిటీ (పైన పేర్కొన్న) విషయంలో ఈ కోర్టు నిర్దేశించిన చట్టాన్ని వర్తింపజేస్తూ, అప్పీలుదారు మరియు **అసలు ప్రతివాదుల తరపున ప్రశ్నార్థకమైన** భూమిని స్వాధీనం చేసుకున్నారని నిర్దిష్ట కేసు ఉన్నప్పుడు, ప్రశ్నార్థకమైన భూమికి సంబంధించి 1894 చట్టము కింద ప్రారంభించిన భూసేకరణ కార్యకలాపాలు 2013 చట్టము లోని సెక్షన్ 24 (2) కింద గడువు ముగిసినట్లు పరిగణించబడుతున్నాయని ప్రకటిస్తూ హైకోర్టు జారీ చేసిన ఆక్షేపిత తీర్పు మరియు ఉత్తర్వు నిలకడలేనిది. రద్దు చేయబడటానికి మరియు కొట్టివేయడానికి అర్హమైనది. తదనుగుణంగా రద్దు చేయబడి కొట్టివేయబడెను.

తదనుసారం, ప్రస్తుత అప్పీలు అనుమతించబడింది. ఖర్చుల గూర్చి ఉత్తర్వులు లేవు .

పెండింగ్లో ఉన్న దరఖాస్తులు ఏవైనా ఉంటే అవి కూడా పరిష్కరించబడతాయి.

[ఎం. ఆర్. షా] న్యాయమూర్తి

[సి. టి. **రవికుమార్**]న్యాయమూర్తి

న్యూ ఢిల్లీ;

ఫిబ్రవరి 09, 2023